

Széles Anna az Irgalomban

A jkai finom íveken megmegfeszülő hangszerként egyszerűen, tisztán, pontosan zendítik a szót. Mozdulatai ugyanennek a minden felesleges külső pompától mentes belső harmóniának engedelmességednek. Arcjátéka szinte nincs, vagy mindenesetre szokatlanul takarékos. Járomcsontjától csipejéig egész alkatát a saját felismert játékmódja szolgálatába képes állítani. Úgy varázslatos nő, hogy éppen visszafogottságától nemesedik át, szépe meg. A kevésbé részabott szerepekben azonban említett érényei talán merevséggé válhatnak, de sejtem, hogy ez a belső fegyelem az önfeledtség érzéki színeiben is képes oldódni. A színészyéniség csak a rábízott új meg új feladat kényszerében nyíthat, teljesezhet ki.

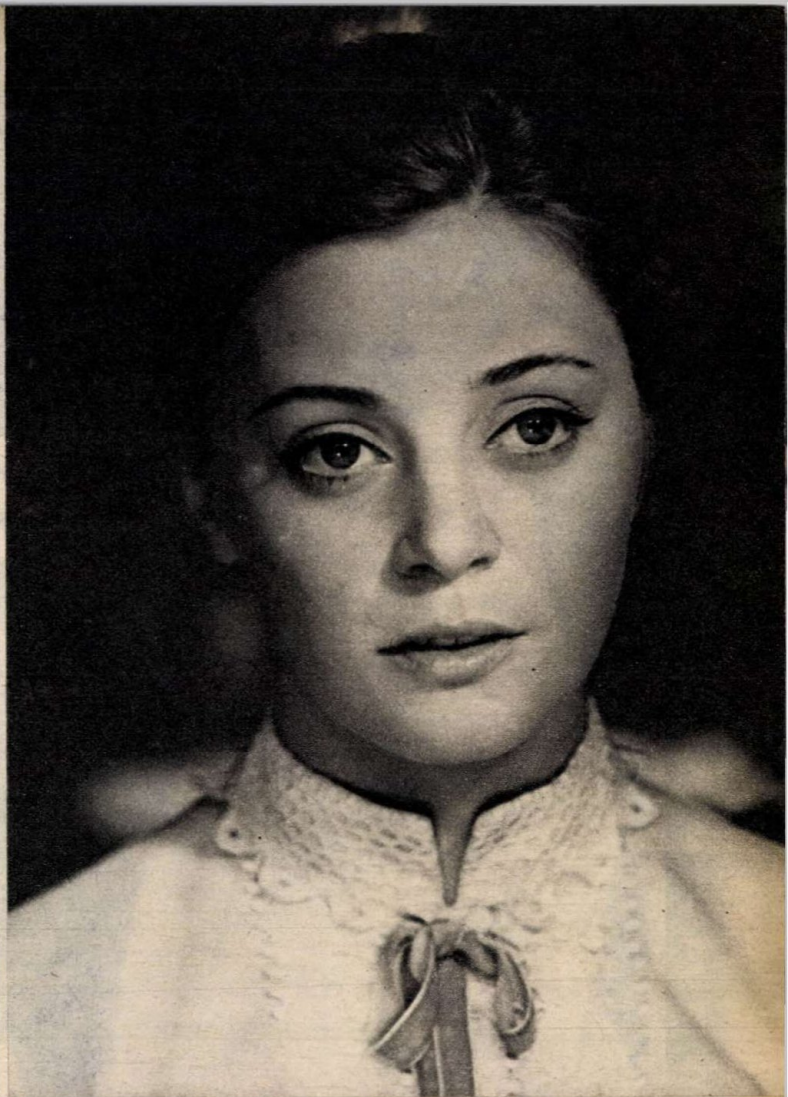
Minden bírálat egybehangzóan így vélekedett róla: páratlanul szépen beszél magyarul. És csak ugyan, ez az érény már-már kiveszöben levő nemzeti értékeink közé tartozik. Nyelvművelőink tiszteltreméltó erőfeszítéseiből többnyire csupán arra telik, hogy a szavak értelmét őrizték és mentték át hozományul az ifjabb nemzedéknek, de erejük megbicsaklik a rosszul kimondott szavak és mondatok sikos lejtésű, minden természetes hangsúlyra fittyet hányó domborulatain. Tanult segítőtársaik, a színészek, akiknek hivatásul adatott a szép magyar beszéd terjesztése, általában szintén elpártolnak az „ügytől”, mert előre megfontolt szándékkal, vagy mert egyszerűen nincs fülük rá, ugyanúgy szétdarabolják a mondatokat, tudatosan átrendezik a hangsúlyokat, (és erre némelyek olykor még büszkék is). Az egyik minden a-t á-nak ejt, a másik meg kifordítja ezt a játékot.

Nem is szívesen ír erről az ember, kivált akkor, amikor meghall és meglát egy — legalábbis a számára — eddig ismeretlen színészarcot a televízióban, aki „csak” egyszerűen szépen beszél magyarul. Nem érződik rajta a hangképzés-

órak nyelvtörő „görbe bögre, csorba bögre”-szerű gyakorlat, nem csücsöríti száját az o-ra, nem botladozik nem téved el a Németh László-i nyelv „útvesztőben”; magyarul beszél. Arra használja beszélt nyelvünket, amire való: érzelmeink és gondolataink tömör kifejezésére.

Hiszem, hogy ez Széles Anna számára természetes. Mivel azonban választott hivatását gyakorolja, nyilván tudatosan is törekszik erre. Szívet derítő hallani őt. Visszaadja, ismét világossá teszi a színész egyik feladatát és közben olyan élményhez szolgál alanyul, amiről már-már úgy véljük, elfelejtett emlékeink közé tartozik. Sokan gondoljuk úgy: köszönet érte.

B. K.

Gerbár Tibor átváltozásai

Archívumunkból egy fénykép került elő. Ismerős volt az arc, a komoly tekintet, a magas homlok, a szem sugárzása. Hol láthattam ezt az arcot, ezt a tekintetet? Név nem volt a fénykép hátoldalán, de nem nyugodhattam, míg ki nem derült: a képen Gerbár Tibor látható, Brecht Galilei-jében.

Én nem láttam Gerbárt Galileiként. (Ő se engem Brech-kritikusként.) De éppen ez izgatott, s izgat most is. Hová lesz a színész alakítása? A megformált figura? Az estéről estére születés a dicsó vagy éppen alantas pusztulás? Mái sem tudom. Gerbár Galileije számomra elvészett. Volt — nincs. Mint nagyanyám meséi. A mesék mesélőjükkal együtt szállnak sírba. Ha hűtlenek az unokák...

De láttam Gerbárt a Kivált városban, — Szabó Magda neki írta a legszebb szerepet. Görög kereskedő

játszik, Jorjosz Sztavriaszt. Gazdag ez a kereskedő, de gazdagságát szíves-örömet szórna szét a debreceniek közt, ha azok befogadnák. Bizony, kellene a büszke városnak a görög pénze, de ő maga — nem kell. S mire befogadják, már késő: a túszt megölik, a kiváltására szükséges aranyak tehát fölöslegessé lesznek. Jorjosz Sztavriasz megsemmisül.

A kálvinista Debrecen főemberei, szenátorai, papja, lányai — feketében járnak. Mindenkinek van halottja, gyászolnivalója, s hitük sem túri a világi cifraságokat. Gerbár kereskedője színes ruhákban, csengős lovak nyomán jár. Elüt mindenkitől. Hiába, gazdag. Távol él szülőföldjétől, kire aggassa a gyémántokat, kinek ajánlja fel gazdagságát, erkölcsi tisztaságát. Nem telepedhet le. Keményedik, szigorodik. Idomul a város törvényeihez. Nyájas, lány ar-

ca egyre zártabb, egyre sötétebb. Már-már egészen debreceni. Legbelül ugyanaz a büszkeség, gőg támad fel benne, ami a város, a szabad város polgáraiban él. Alázatosra görhedt háta lassan egyenesedik, míg nem — a város összeroppanásának pilanatában — egészen egyenes tartásúvá, egyenrangúvá válik. S itt meg is áll.

Úgy érzi, itt a pillanat. Most, most ezekkel a megnyomorított szabadokkal, sarcoltakkal egyenrangú lehet. Ekkor következik el a tragédia: a túszt megölik, a városnak immár nem kell a görög pénze — Gerbár lassan-lassan újra visszagörbed, kitaszítottá lesz, de lelkebe a büszkeség, az emberi méltóság már beövekelte magát. Sohase lesz igazi kereskedő már. Ember lesz.

Átváltozás, átváltozás... ez a kulcs Gerbár művészetéhez. A Tempefőiben lát-szatra hasonló karakterű